

Gemeente van Christus,

In het verhaal uit het eerste boek van Samuël, waar Jezus de farizeeën naar verwijst, is David weer eens op de vlucht voor koning Saul. Hij en zijn mannen hebben honger. Als ze aankomen in het stadje Nob, gaat David naar de priester Abimelech en weet hem over te halen om hen de heilige toonbroden mee te geven. Een daad die Abimelech en zijn collega's overigens met de dood moeten bekopen, als Saul er later van hoort.

Normaal gesproken mocht niemand van die toonbroden eten, alleen de priesters. Maar nood breekt wet, lijkt Jezus hier, met zijn verwijzing naar dit verhaal, te willen zeggen.

Daar valt natuurlijk veel voor te zeggen, toch?

We zetten daar een ander verhaal tegenover. In zijn boek "Amor fati" vertelt Abel Herzberg zeven verhalen over zijn verblijf in het concentratiekamp Bergen-Belsen. Een ervan gaat over de Joodse schoolmeester Labi. In het kamp weigert Labi te eten van de soep, omdat daar zo heel af en toe een verdwaald stukje paardenvlees in drijft. Het eten van paardenvlees is niet toegestaan.

Herzberg merkt op dat er uiteraard omstandigheden bestaan waarin de spijswetten mogen worden opgeheven. Een verblijf in een concentratiekamp is er ongetwijfeld een van.

De andere gevangenen eten hun soep dan ook gretig op, maar Labi niet. "Eet toch, Labi!, zeggen de anderen. Waarom eet je niet?!" Maar hij schudt zijn hoofd en fluistert: "Omdat er verschil is tussen rein en onrein."

"Nu kan men, zegt Herzberg, een nog zo verstokt tegenstander zijn van Labi en zijn verstoktheid, op zulk een zin past het zwijgen... Er is verschil tussen rein en onrein en wij weten, al weet Labi het zelf misschien niet eens, dat het niet gaat om soep of paardenvlees, hetwelk ook Labi alleen maar verwerpt als laatste symbool, maar om de erkenning dat er iets is dat mág en iets dat niet mag.

En ter wille van deze zin, die eens door het Joodse volk is uitgesproken, of tenminste mede daarom, heeft Adolf Hitler hen gehaat en vervolgd en gedood. Hij was daarin niet de eerste en hij zal niet de laatste zijn.

Er zijn geen reine of onreine mensen, welteverstaan: in beginsel. Er zijn geen uitverkoren volken. Maar er zijn mensen die weten van een scheidslijn tussen geoorloofd en niet geoorloofd én mensen die dat niet alleen niet weten, maar het ook niet willen weten. Tussen hen is geen vrede." (Amor fati, p.75-76). Einde citaat.

Voor Labi brak zelfs de hel van Bergen-Belsen geen Wet. Ook daar valt iets voor te zeggen.

Misschien is het goed om de latere koning David en schoolmeester Labi broederlijk naast elkaar te laten staan.

Ze hebben, als het gaat om de vraag hoe de Thora toe te passen in hun leven, blijkbaar hun eigen weg gevonden.

Een van de waardevolle elementen uit dit verhaal van Herzberg is dat hij door de uiterlijke kant van het verbod heenprikt en de innerlijke betekenis en zin ervan openlegt: het gaat in wezen niet om het wel of niet eten van paardenvlees, maar om het besef, de erkenning dat er dingen zijn die wel en die niet geoorloofd zijn.

Iets soortgelijks doet Jezus in onze lezing van vandaag. Althans: een dergelijk besef hoopt hij te waker te maken in de Farizeeën die hem aanspreken op het gedrag van zijn leerlingen.

Hij wil hen terugbrengen naar de zin van het sabbatsgebod. En die bestaat er – in één zin samengevat – uit dat je op de sabbat een heleboel dingen niet hóeft. In tegenstelling tot de situatie in Egypte, waar de mensen zeven dagen per week als slaven moesten zwoegen, heb jij een dag vrij. Om tot jezelf te komen, tot God en tot de mensen om je heen. Een dag, bevrijd van alle dagelijkse lasten en verplichtingen.

Een geweldig geschenk. Maar voor veel mensen blijkt het merkwaardig genoeg heel lastig om dit geschenk te aanvaarden.

"Sjabbat" komt van een Hebreeuws werkwoord dat zo iets als "ophouden" betekent. Zeker in onze tijd weten veel mensen niet meer van ophouden. Supermarkten zijn tot 's avonds 22.00 open. Ook zon- en feestdagen zijn allang niet heilig meer voor onze 24-uurs economie.

Anderen nemen hun werk mee naar huis. En zelfs mee op vakantie, laptop of mobieltje moet mee: de baas wil graag dat ik bereikbaar ben.

En voordat we het weten zijn we ongemerkt in een psychische variant van Egypte beland, waarin je geen tijd meer neemt voor jezelf, voor de mensen om je heen. Je geestelijke leven of spiritualiteit.

Maar de sabbat is er voor de mens, de mens is er niet voor de sabbat.

Er zijn ook gelovigen die doorslaan naar de andere kant en een zeer strikte sabbats- of zondagsrust nastreven. Een curieus voorbeeld las ik afgelopen week, toen ik deze preek aan het voorbereiden was: in de dagen van Jezus was er in Qumran een zeer strenge geloofsgemeenschap. Het was de leden van deze sekte verboden om op sabbat gebruik te maken van het toilet.

Ja, - daarmee krijgt het "ophouden" van sabbat wel een heel bijzondere invulling.

Ongetwijfeld hebben we allemaal wel herinneringen aan de - eindeloos durende – zondagen in onze eigen jeugd, waarin weinig of niets leuks was toegestaan. Wandelen mocht, maar daar hadden we het op de Veluwe dan ook wel ongeveer mee gehad.

In de dagen van Jezus was het houden van de sabbat aan veel regels gebonden. In onze lezing overtreden de leerlingen Jezus meerdere van die regels. En dat terwijl het beeld dat Marcus ons schetst, juist zo'n serene rust uitstraalt: ze lopen tussen de korenvelden, ze wrijven wat graankorrels tussen de handen schoon en genieten van de smaak ervan. Je hoort de krekels als het ware tsjirpen en je ziet de zwaluwen heen en weer schieten tegen een strakblauwe hemel. Wat een goddelijke rust, wat een landelijke stilte, wat een schoonheid van de schepping.

Maar blijkbaar gebeurt hier iets wat "niet geoorloofd" is, volgens degenen die er verstand van hebben. Beter gezegd: die denken te weten hoe het hoort.

Ja, - ik zei net wel zo mild dat het misschien goed zou zijn om David en Labi naast elkaar te laten staan. Maar hier lijken die twee geloofsbelevingen toch heftig met elkaar te botsen.

Merkwaardig: dat Jezus hier pleit voor een vrije omgang met de Thora, op zoek naar de innerlijke zin en betekenis ervan, terwijl hij elders zegt dat er nog geen komma of punt (tittel of jota) van diezelfde Thora mag worden veranderd of opgeheven.

Maar waar het hem altijd om te doen is, in mijn beleving, is die innerlijke, uiteindelijke zin en betekenis.

In die zoektocht verzet hij zich, heftig vaak, tegen elke vorm van starheid. En formalisme. En fanatisme. Denk nog maar even terug aan de preek van Pinksteren, waarin het ging om de Heilige geest als ontwrichter: *Flecte quod est rigidum* – Maak zacht wat hard is geworden, wat is gestold zodat elke vorm van leven en levensvrugde eruit is verdwenen.

De mens is er niet voor de sabbat, de mens is er niet om regels na te leven. De regels zijn er als een soort van richtingwijzers (NB Thora wordt vaak vertaald met Wet, maar betekent eerder: richtingwijzer) ten behoeve van de mens.

Jezus stuit hier, zeker niet voor het laatst, op een groot probleem dat zich vroeg of laat binnen elke godsdienst of religie voordoet: dat de innerlijke beleving langzaam maar zeker steeds verder wordt weggedrukt door het uiterlijk moeten navolgen van regels.

Maar wanneer diezelfde regels mensen gaan beletten om tot zichzelf te komen en tot God en andere mensen, dan moet daar rigoureuus tegen worden opgetreden. En dat is wat hier vandaag gebeurt, zowel in dat korenveld, als daarna in de synagoge, waar hij op sabbat een man het een verlamde hand geneest. Tot grote woede van deze farizeeën.

Het is deze omgang met de Thora, deze heilzame ontwrichting die Jezus beoogt, die hem over niet al te lange tijd het leven zal kosten. Hier, eigenlijk nog helemaal aan het begin van het evangelie, zie je de slagschaduw al vallen: "...de farizeeën verlieten de synagoge en overlegden met de Herodianen over hoe ze hem uit de weg zouden kunnen ruimen." Blijkbaar is dát "wel geoorloofd" op de sabbat.

"De sabbat is er voor de mens en niet de mens voor de sabbat; en dus is de mensenzoon ook heer over de sabbat." (2:28) Ongehoorde ontwrichting in de oren van de Wetsgetrouwen.

En daarmee komen we aan bij de kern van dit verhaal: want het geldt niet alleen voor Jezus, maar voor alle mensenzonen en – dochters. Jij die dit verhaal hoort, wordt uitgenodigd, uitgedaagd om zelf jouw weg te vinden

in hoe jij omgaat met de Thora. Met het evangelie. Met de verhalen over God en Jezus. Een unieke weg, die in beginsel door God in jou is aangelegd. Het is nu aan jou om die weg te ontdekken en te bewandelen. De regels die jou daartoe worden aangereikt, mag je zien als Wegwijzers. Neergezet door degenen die ons door de eeuwen heen zijn voorgegaan. Zolang ze jou helpen om je eigen weg te vinden, zijn ze dienstbaar. Wanneer ze je blijken te belemmeren in jouw zelfontplooiing, dwz in hoe jij als kind van God in deze wereld zou kunnen staan en gaan, - wanneer ze tot een keurslijf worden, waarin jij niet past, is het raadzaam om ze los te laten. Of op een nieuwe wijze in te vullen.

Je kunt je aan de uiterlijke regels houden. En toch jezelf verliezen. Je kunt allerlei regels ogenschijnlijk met voeten treden. En toch jezelf vinden. Het is aan jou om je eigen weg in dit wonderlijke leven te vinden.

Ik wil dat - tot slot - illustreren aan de hand van een roman (verschenen in 1930) die mij zeer dierbaar is en er destijds zelfs voor een belangrijk deel toe heeft bijgedragen dat ik theologie ben gaan studeren: Narziss en Goldmund, van de Duitse schrijver Hermann Hesse.

Het verhaal speelt zich af in de Middeleeuwen en begint in het klooster waar de hartsvrienden Narziss en Goldmund novice zijn.

Narziss voelt zich prima thuis in het kloosterleven. Hij is ascetisch aangelegd, verdiept zich met liefde in de filosofie en theologie. Goldmund krijgt steeds meer moeite met al die regels waar hij zich aan moet houden. En met alles wat hij zich moet ontzeggen. Met name het vrouwelijke schoon oefent grote aantrekkingskracht op hem uit.

Als hij aan het begin van het verhaal zijn twijfel over de kloosterweg die voor hem ligt, voorlegt aan Narziss, zegt zijn vriend: "Liefde voor God, zei hij langzaam, terwijl hij naar zijn woorden moest zoeken, is niet altijd hetzelfde als liefde voor het goede. Ach ja, zo eenvoudig is dat allemaal niet. Wat goed is, dat weten we, daar hebben we de geboden voor. Maar God vinden we niet alleen in de geboden, jongen! Die vormen het onbelangrijkste deel van zijn wezen. Je kunt je heel goed nauwgezet aan de geboden houden en toch ver van God verwijderd zijn." (!)

"Je begrijpt me niet, geloof ik", zei Goldmund klaaglijk. "Ik begrijp je heel goed", antwoordde Narziss.

Ja, - hij doorziet zijn vriend beter dan die zichzelf op dat moment doorziet.

Hij weet dat er voor Goldmund een andere weg is weggelegd dan die van het kloosterleven.

Kort na dit gesprek zal Goldmund inderdaad de wereld ingaan. Vele avonturen beleven. Vele vrouwen liefhebben. Feest vieren, oorlog, ziekte en ellende meemaken. Zelfs een moord plegen.

Beeldhouwer worden. Lang werken aan een beeld van Johannes de evangelist.

En aan het einde van zijn leven terugkeren naar het klooster, waar Narziss abt is geworden. Na een van de gesprekken die de beide vrienden voeren, denkt Narziss na over zijn eigen leven. Over de weg die hij zelf is gegaan: "Ongetwijfeld, gezien vanuit het klooster, vanuit het verstand en de moraal was zijn eigen leven beter, juister, meer geordend en voorbeeldig. Het was een leven van orde en van strenge dienstbaarheid, een duurzame opoffering...het was zuiverder en beter dan het leven van een kunstenaar, zwerver en rokkenjager. Maar gezien van bovenaf, van God uit... was een teruggetrokken leven van wijsbegeerte en godsvrucht nu zoveel beter dan het leven dat Goldmund had geleid?... Had God de mens niet geschapen mét al zijn zinnen en zijn driften, met bloedige, duistere eigenschappen, met de mogelijkheid om te zondigen, om te genieten en te wanhopen?" Dat waren de vragen waar de gedachten van de abt omheen bleven draaien als zij bij zijn vriend vertoefden."(p. 269)

Narziss en Goldmund staan voor twee kanten die de mens in zichzelf verenigt.

Evenals David en Labi.

Jezus en de farizeeën.

Hoe verhouden die twee zich in jou tot elkaar? Hoe bepalen ze de weg die jij gaat door het leven?

Amen.